

Szűcs András

## A magánelzárás fenyítés elleni fellebbezés elbírálása

A büntetés-végrehajtási jogviszonyban az elítélt alárendelt pozícióban van a közhatalmi jogosítványokat gyakorló büntetés-végrehajtási szervezettel szemben. A kiszolgáltatott helyzetben lévő elítéltek emberi jogainak védelme komplex büntetés-végrehajtási garanciarendszer kiépítését indokolja. A büntetés-végrehajtás területén jelentkező jogvédelmi feladatok végrehajtásának egyik legmegfelelőbb alanya a bv. bíró, aki a büntetés-végrehajtás felett gyakorolt kontrollfunkcióját bírói felülvizsgálat formájában megjelenő igazságszolgáltatási tevékenység<sup>1</sup> révén is elláthatja.

### A hazai szabályozással kapcsolatos megjegyzések, észrevételek

A szankciót elszenvető személyek kiszolgáltatottsága ellenére a büntetés-végrehajtási szervezet határozatait hazánkban a bv. bíró csak igen szűk körben vizsgálhatja felül, erre jelenleg a magánelzárás fenyítést kiszabó bv. intézeti határozat elleni fellebbezések mellett csupán az elítéltnak a sajtótermék, illetőleg az elektronikus hírközlő hálózat útján történő nyilatkozattételét megtagadó országos parancsnoki határozat elleni fellebbezések esetében van mód.

A magánelzárás fenyítés elleni fellebbezés lehetőségét Magyarországon az 1993. évi XXXII. törvény teremtette meg<sup>2</sup>, amely a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr.-t (a továbbiakban: Bv. tvr.) a 7/B. §-sal egészítette ki. A Bv. tvr.-t módosító törvény indokolása szerint a személyi szabadságától megfosztott elítélttel szemben a legsúlyosabb fegyelmi fenyítés, a magánelzárás olyan további hátrányt jelent, amelynek alkalmazására csak további garanciális követelmények következetes érvényesítése mellett kerülhet sor. Az indokolás szerint ez az oka annak, hogy a törvény lehetővé tette a magánelzárás fenyítést kiszabó határozat ellen a büntetés-végrehajtási bíróhoz történő fellebbezést.<sup>3</sup>

A szabadságvesztésre ítélt és az előzetesen letartóztatott köteles a büntetés-végrehajtás intézet rendjét megtartani.<sup>4</sup> Az intézet rendjének betartását a jogalkotó elsősorban a fogvatartottak önkéntes jogkövetésétől várja, de azt is számításba veszi, hogy azok egy része az intézeti szabályokat megszegi. A büntetés-végrehajtás rendjét vétkesen megszegő fogvatartottal szemben – nevelő hatás kiváltása, valamint az intézet rendjének fenntartása érdekében – fegyelmi fenyítés alkalmazható.<sup>5</sup>

<sup>1</sup> Vö. Vókó György: Magyar büntetés-végrehajtási jog. Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2006. 424. p.

<sup>2</sup> 1993. évi XXXII. törvény 4. §

<sup>3</sup> Lásd az 1993. évi XXXII. törvény 4. §-ához fűzött miniszteri indokolás 2. pontját.

<sup>4</sup> Bv. tvr. 33. § (1) bekezdés c) pont, 117. § (1) bekezdés a) pont

<sup>5</sup> Bv. tvr. 42. § (1) bekezdés

Az alkalmazható három fenyítési nem közül jelenleg kizárólag a legsúlyosabbal, a magánelzárás fenyítéssel kapcsolatban lehet bírósághoz fordulni. Óvatosan kell bánni a bírói felülvizsgálat kiterjesztésével, hiszen akadnak olyan (pl. a fogvatartás biztonságával összefüggő) kérdések, melyekkel kapcsolatos döntések következményeiért a fogva tartó intézetnek kell vállalnia a felelősséget. Ezeket az ügyeket ezért, véleményem szerint, nem lenne célszerű bírói kontroll alá vonni, annál nehezebb az ellen érveket felhozni, hogy például a többi fenyítési nemet kiszabó határozat ellen fellebbezni lehessen a büntetés-végrehajtási bíróhoz.

A bv. bírói fegyelmi eljárással kapcsolatos szerepének kiszélesítése praktikus szempontból is indokolt lenne. A fegyelmi fenyítéseknek ugyanis lényeges befolyása van több bv. bírói döntés kimenetelére. Jelenleg előfordulhat, hogy pl. a feltételes szabadságra bocsátásnál azért nem beszélhetünk az elítéltnak a büntetés végrehajtása alatt tanúsított kifogástalan magatartásáról, mert egy jogsértő fegyelmi határozattal a büntetés-végrehajtási intézet őt feddés fenyítéssel sújtotta. Ha a bv. bírói eljárásban az elítélt fellebbezése folytán a jogsértés megszüntethető lenne, nem kerülne a bíró nehéz helyzetbe a feltételes szabadság tárgyában való döntés meghozatalakor. Ennek hiányában viszont az eljáró bíró vagy megállapítja, hogy az elítélt magatartása nem kifogástalan, és ezért őt nem bocsátja feltételes szabadságra, vagy figyelmen kívül hagyja a fenyítést, és ellenkező tartalmú végzést hoz.<sup>6</sup> (Természetesen az is előfordulhat, hogy a bíróság tévedésből olyan fenyítéseket negligál, amelyek nem törvénysértően lettek kiszabva, vagy amelyek vonatkozásában a törvénysértés nem bizonyított.)<sup>7</sup>

Ennek kapcsán érdemes kitérni a büntető- és a fegyelmi eljárások párhuzamosságából adódó jogalkalmazási problémára. A fogvatartottak által büntetés-végrehajtási intézetben elkövetett bűncselekmények a büntetőeljárás megindulása mellett – ismert elkövető esetében – maguk után vonják fegyelmi eljárás lefolytatását is, miután az elkövetők azzal egyúttal a büntetés-végrehajtás rendjének vétkes megszegését is megvalósítják.<sup>8</sup> A fegyelmi eljárás felfüggesztésére a büntetőeljárás megindítására tekintettel nincs lehetőség<sup>9</sup>, de az így kialakuló párhuzamosság egy igen nehezen kezelhető probléma forrásává válhat.

<sup>6</sup> Az ügyész általános rendelkezési jogába elvileg beilleszthető a törvénysértő fegyelmi határozat „hatályon kívül helyezésére” vonatkozó utasítás kiadása, de a bv. intézetekben lefolytatott fegyelmi eljárásokra vonatkozó jogszabály ilyen lehetőségről nem tesz említést.

<sup>7</sup> Egy ilyen „felülbírálatot” tanúsít a Fejér Megyei Bíróság Bkf.239/2005/10. számú határozata. A másodfokon eljáró bíróság a bv. bíró határozatát megváltoztatta, és az elítéltet feltételes szabadságra bocsátotta. A másodfokú bíróság a személyiségzavarban szenvedő, s ezáltal kóros elmeállapotú elítélt fegyelmi felelősségének többszöri megállapítását jogsértőnek minősítette annak vizsgálata nélkül, hogy a személyiségzavar a fegyelmi vétségek elkövetésekor az elítélt beszámítási képességét kizárta vagy sem.

<sup>8</sup> A Bv. tvr. 43. § (2)-(3) bekezdései alapján, ha a fegyelemsértés szabálysértést is megvalósít, azt fegyelmi vétségként kell elbírálni, ha bűncselekményt is megvalósít, a feljelentést is meg kell tenni (vagyis a büntetőeljárást is le kell folytatni).

<sup>9</sup> Ezzel egyet is kell értenünk, hiszen a fegyelmi eljárásnak a büntetőeljárás tartamára történő felfüggesztése gyakran járhatna azzal, hogy az elítélt időközben szabadul, és akkor a büntetés-végrehajtási jogviszony megszűnése miatt a fenyítést nem lehetne rajta végrehajtani.

A fegyelmi eljárás rövid határidőn belül lezajlik, a büntetőeljárás általában jóval tovább tart. A fegyelmi eljárásban elmarasztalt és fegyelmi fenyítéssel sújtott elítélt a büntetőeljárás során különböző okokból mentesülhet a felelősségre vonás alól. Elképzelhető, hogy bizonyítottság hiányában kerül sor vele szemben a nyomozás megszüntetésére, de az sem kizárt, hogy bűncselekmény hiánya miatt menti őt fel a bíróság. Az ugyanazon eset kapcsán indult büntető- és fegyelmi eljárás teljesen eltérő befejezése mögött nem okvetlenül húzódik meg jogalkalmazói tévedés, hiszen egy fegyelmi vétség nem minden olyan esetben meríti ki valamely bűncselekmény törvényi tényállását, amikor az ügyben büntetőeljárás is indult. A büntetőeljárás eredménye azonban akkor sincs kihatással a már korábban befejezett fegyelmi eljárásra, ha a büntető ügyben pl. azért mentik fel a vádlottat a fegyelmi ügyben megállapított egyébként azonos tényállás mellett, mert a bűncselekményt nem ő követte el. Az ilyen és ehhez hasonló esetekben előfordul, hogy a fegyelmi eljárásban esett hiba nyilvánvaló, az utólagos korrekció útja a jogalkotó által mégsem körvonalazott.

A jelenleg hatályos szabályozás szerint az elítéltnak, illetőleg az előzetesen letartóztatottnak a magánelzárás fenyítés elleni fellebbezését az erről szóló bv. intézeti határozat kihirdetésekor nyomban be kell jelentenie. Ennek az a célja, hogy a jogorvoslati jog gyakorlása ne eredményezze a fegyelmi felelősségre vonás indokolatlan elhúzódsát.<sup>10</sup> Az eljárás elhúzódsának megakadályozását egyéb jogszabályi rendelkezések is elősegítik. Így fellebbezés esetén a bv. intézetnek a fegyelmi ügy iratait haladéktalanul meg kell küldenie a bv. bírónak<sup>11</sup>, illetőleg a bv. bírónak a fellebbezést az iratok hozzá érkezésétől számított öt napon belül kell elbírálnia<sup>12</sup>, sőt a másodfokú bíróságnak is öt napon belül kell elbírálnia a bv. bíró határozata elleni fellebbezést. A bv. intézet határozata elleni fellebbezés halasztó hatályú, mert ellenkező esetben a jogorvoslat formális lehetne, ha a magánelzárást a bírói felülvizsgálat előtt végrehajthatnák. A bv. bíró határozata elleni fellebbezésnek ellenben már nincs halasztó hatálya. Ez összhangban áll a Be. 347. § (3) bekezdésének azon rendelkezésével, amely szerint a végzés fellebbezésre tekintet nélkül végrehajtható, kivéve, ha a fellebbezés halasztó hatályát a törvény kimondja. Én mégis azon a véleményen vagyok, hogy indokolt lenne a másodfokú bírósági határozat megszületéséig a halasztó hatályt fenntartani, vagyis a magánelzárás végrehajtásának megkezdését elhalasztani, hiszen a jogalkotó által megszabott rövid elbírálási határidők betartásával elkerülhető az eljárás elhúzódsa. A jelenlegi szabályozás mellett viszont a másodfokú bírósági eljárást formalitásnak tekinthetjük, különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a másodfokú eljárásokban az ötnapos elintézési határidőt az eljáró bíróságok sokszor túllépik, így a másodfokú határozat meghozatalakor az elítélt (előzetesen letartóztatott) a vele szemben kiszabott magánelzárást már kitöltötte.

<sup>10</sup> Lásd Lajtár István: *Jogállami biztosítékok a hazai büntetés-végrehajtásban, a garancia-és kontrollrendszer komplexitása és fejlesztésének lehetséges irányai* (doktori értekezés, 2008.). 146. p.

<sup>11</sup> 11/1996. (X. 15.) IM rendelet 23. § (2) bekezdés

<sup>12</sup> Bv. tvr. 7/B. § (1) bekezdés

Ebben az eljárásban a bűnügyi költséget a bv. bírói eljárás ide vonatkozó általános szabályától eltérően – a fellebbezés sikerétől függetlenül – az állam viseli. Ezzel a rendelkezéssel a jogalkotó a jogorvoslati jog gyakorlásának egy közvetett korlátját iktatta ki.

Fontos megjegyezni, hogy a magánelzárás fenyítést kiszabó határozatot nemcsak a bv. intézetben elhelyezett elítélt, illetőleg előzetesen letartóztatott támadhatja meg a bv. bíró előtt, de a fellebbezés joga a rendőrségi fogdában tartózkodó elítéltet, illetőleg előzetesen letartóztatottat is megilleti<sup>13</sup>. Indokolt ugyanis, hogy az azonos jogcímen fogva tartott, és ugyanolyan fenyítéssel sújtott személyek azonos feltételek mellett folyamodhassanak jogorvoslatért.

A bv. bíró által lefolytatott eljárás nyilvánvalóan elsőfokú bírósági eljárás, annak ellenére, hogy a bv. bíró a fogva tartó intézet fegyelmi határozatát bírálja felül. A speciális rendelkezéseket tartalmazó Bv. tvr. arra nézve nem tartalmaz előírást, hogy a bv. bíró e felülbírálathoz milyen határozatokat hozhat, így elvileg szóba jöhet más jogszabály, illetőleg a Be. háttérjogszabályként való alkalmazása. Sajnálatos módon azonban nem találunk jogalapot a Be. elsőfokú bírósági eljárásra vonatkozó szabályai között, sem más jogszabályban arra, hogy mit tegyen a bv. bíró akkor, ha a fogva tartó intézet fegyelmi határozata törvényes, de arra sem, ha az törvényt sértő.

A bírói gyakorlat a kényszerű megoldást egyrészt a másodfokú bírósági eljárás Be.-ben található szabályainak, illetőleg a 11/1996. (X. 15.) IM rendelet (a továbbiakban: Rendelet) azon előírásainak a segítségül hívásában találta meg, amelyek az egyéb fegyelmi fenyítések elleni panaszoknak a bv. intézet parancsnoka általi elbírálására vonatkoznak.<sup>14</sup> Másrészt olyan gyakorlati megoldás is ki-munkálásra került, amelyre vonatkozóan konkrét előírás egyetlen jogszabályban sem található. Ezekkel a kényszer szülte megoldásokkal kapcsolatban több komoly aggály is megfogalmazható. Egy elsőfokú eljárásban a másodfokú bírósági eljárás szabályait alkalmazni – jobb nem lévén – lehetséges ugyan, de ez dogmatikailag korántsem helyeselhető. Ezek a rendelkezések arról szólnak, hogy a másodfokú bíróság milyen döntéseket hozhat az elsőfokú bíróság határozataival kapcsolatban, s nem arról, hogy a bíróságnak milyen lehetőségei vannak a fegyelmi fenyítést kiszabó bv. intézeti, illetőleg rendőrségi határozatot illetően. A Rendelet szintén nem szól a bv. bíró által hozható határozatokról, csupán arról, hogy feddés és a személyes szükségletekre fordítható összeg csökkentése el- leni jogorvoslat elbírálása kapcsán a bv. intézet parancsnoka milyen döntéseket hozhat. Azok az esetek pedig, amelyekben a bv. bírák direkt jogszabályi előírás hiányában hoznak egyfajta döntést, nyilvánvalóan jogbizonytalanságot eredményeznek, és a jogállamiság eszméjét vonják kétségbe.

<sup>13</sup> 19/1995. (XII.13.) BM rendelet 27. § (7) bekezdés

<sup>14</sup> Rendelet 23-26. §

A gyakorlatban a bv. bírák általában „tisztán” a Be. másodfokú bírósági eljárás szabályaira hivatkoznak akkor, amikor az általuk felülbírált fegyelmi határozatot helybenhagyják<sup>15</sup>, vagy a jogszabálysértő fegyelmi határozatban kiszabott fenyítést enyhítik.<sup>16</sup> Abban az esetben azonban például, amikor az elítélt/előzetesen letartóztatott fegyelmi felelősségének megállapítását jogos védelem zárja ki, vagy a Be.-re hivatkozva, vagy jogszabályi hivatkozás nélkül hatályon kívül helyezik a fegyelmi határozatot, és a Rendeletre hivatkozással, vagy ilyen hivatkozás nélkül megszüntetik a fegyelmi eljárást. A bv. bíró határozata elleni fellebbezést elbíráló másodfokú bíróság némileg könnyebb helyzetben van, mint a bv. bíró, mert a Be. másodfokú bírósági eljárásra vonatkozó szabályait általában különösebb probléma nélkül alkalmazhatja. Ha azonban pl. a felelősségre vonást kizáró jogos védelem vagy végszükség fennállását kell megállapítania, ugyanúgy a gyakorlat által konstruált döntési sémákhoz kell folyamodnia.

A Be. másodfokú bírósági eljárásra vonatkozó szabályozása kapcsán mindenképpen említést kell tennünk a „súlyosítási tilalomnak” a fegyelmi fenyítés elleni fellebbezés elbírálására irányuló eljárás során történő érvényesüléséről. Tényként kell elismernünk, hogy a bv. intézet magánelzárást kiszabó határozatával szemben kizárólag az elítélt jelenthet be fellebbezést, vagyis csak ő fordulhat a bv. bíróhoz. Kétségtelenül méltánytalan helyzetet eredményezne, ha egy ilyen fellebbezés mellett a bv. bíró felemelné a magánelzárás tartamát, s így súlyosítaná a kiszabott fenyítést.<sup>17</sup> Arra is fel kell azonban hívni a figyelmet, hogy – bár a bírói gyakorlat elfogadta ezt az elítéltre nézve kedvező megközelítést – tulajdonképpen semmi nem tiltja a fenyítés súlyosítását. A Be.-ben szabályozott súlyosítási tilalom nem zárja ki azt, hiszen a magánelzárás fenyítés nem a Btk.-ban szabályozott büntetés, és nem is ilyen intézkedés (ráadásul a súlyosítási tilalom az elsőfokú bírósági eljárásban nem alkalmazandó, a bv. bíró eljárása viszont elsőfokú bírósági eljárás).

A bv. bíró határozata ellen már az ügyész is fellebbezhet, ettől függetlenül a „reformatio in peius” a másodfokú eljárásban is méltánytalanságot eredményezhet, hiszen, ha az elítélt nem fellebbezne a fogva tartó intézet határozata ellen, az ügy nem is kerülne a bíróság elé. Méltánytalanságról azonban csak akkor beszélhetünk, ha a másodfokú határozat a magánelzárást kiszabó bv. intézeti/rendőrségi határozathoz képest tartalmaz súlyosítást. Ha pl. az ügyész a bv. bíró enyhítő határozata ellen fellebbez, és a másodfokú bíróság a bv. intézet határozatában megállapított fegyelmi fenyítésre tér vissza határozatában, ezzel kapcsolatban nem lehet semmilyen aggályunk. Ha a másodfokú bíróság határozata súlyosabb következményekkel jár, mint a fogva tartó intézet határozata (különösen ügyészi fellebbezés hiányában) az már alappal kifogásolható, de tulajdonképpen a jelenlegi hiányos szabályozás mellett ez sem tekinthető kizártnak.

<sup>15</sup> Be. 371. §

<sup>16</sup> Be. 372. §

<sup>17</sup> Lásd Lajtár István: A büntetés-végrehajtás garancia-és kontrollrendszere Magyarországon. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2010. 130. p.

## Jogalkalmazási problémák a bírói gyakorlatban

A magánelzárás fenytések elleni fellebbezések elbírálása során – bár az nem okozott annyi fejtörést a bv. bírának, mint a jóval nagyobb hagyományokkal rendelkező feltételes szabadságra bocsátás vagy a szabadságvesztés fokozatának megváltoztatása – a jogalkalmazóknak több nehezen kezelhető problémával kellett szembesülniük. Elsőként célszerű említeni a 4/2000. BJE számú jogegységi határozatot, amely kimondja, hogy a büntetés-végrehajtási bíró az elítéltet köteles meghallgatni, ha a bv. intézet fegyelmi határozata elleni fellebbezést elbírálja. Ez a jogegységi határozat azért érdemel különös figyelmet, mert benne a Legfelsőbb Bíróság elvi élel fogalmazta meg, hogy a meghallgatás a bv. bírói eljárásban minden esetben kötelező. A Legfelsőbb Bíróság kiindulópontja a végső megállapításhoz vezető úton a Bv. tvr. 6. § (7) bekezdése volt, amelynek értelmében a Bv. tvr. vonatkozó rendelkezései megelőzik a Be., s így a különleges eljárás szabályait. Márpedig a Bv. tvr. 6. § (3) bekezdésének b) pontja egyértelműen leszögezi, hogy a bv. bírónak az elítéltet kötelező meghallgatnia. A jogegységi tanács még egy alapos érvet hozott fel a kötelező meghallgatás mellett. Álláspontja szerint ugyanis arra figyelemmel, hogy a tulajdonképpen első fokon eljáró bv. bíró döntése az elítélt alapvető jogait és kötelezettségeit érinti, nem zárható el attól, hogy a bv. bíró döntése előtt őt személyesen meghallgassa.

A fegyelmi fenytés elleni fellebbezés elbírálásának tárgyában folytatott eljárással kapcsolatos egyik legjelentősebb probléma nem is ebben a processzusban, hanem a szabadságvesztés fokozatának megváltoztatására irányuló eljárásban bukkant fel.

Az ügyben a fogva tartó bv. intézet a korábban több fenytéssel sújtott elítélt erősen kifogásolható magatartása miatt előterjesztést tett a büntetés-végrehajtási bírónál a szabadságvesztés eggyel szigorúbb fokozatban történő végrehajtása iránt. Az eljáró bv. bíró igazságügyi elmeorvos-szakértői véleményt szerzett be, amely megállapította, hogy az elítélt disszociális személyiségzavarban szenved, amely azonban a beszámítási képességét nem befolyásolja. A beszerzett szakértői véleményre is figyelemmel a bv. bíró az intézet előterjesztését azzal az indokolással utasította el, hogy az elítélt kifogásolható intézeti magatartása nem tudatos, az összefüggésbe hozható személyiségzavarával, valamint, hogy az elítélt magatartásában gyógykezelésének is tulajdonítható pozitív változás következett be.<sup>18</sup>

A másodfokú bíróság a bv. bíró határozatát helyben hagyó végzésének<sup>19</sup> indokolásában kifejtette, hogy a Rendelet 4. § (1) bekezdésének a) pontja értelmében a fegyelmi felelősség megállapítását kizárja a kóros elmeállapot, s mivel a Btk. 24. § (1) bekezdése a kóros elmeállapot egyik fajtájaként a személyiségzavart jelöli meg, sem az elítélt fegyelmi felelősségre vonásának, sem szigorúbb

<sup>18</sup> Lásd a Fejér Megyei Bíróság Bv.268/2005/7. számú határozatát.

<sup>19</sup> Lásd a Fejér Megyei Bíróság Bkf.274/2005/2. számú határozatát.



végrehajtási fokozatba helyezését nem helyezi. <sup>20</sup> Végzésében a másodfokú bíróság arra is rámutatott, hogy a kóros elmeállapot fennállása önmagában is kizárja az elítélt fegyelmi felelősségre vonását, nem szükséges, hogy az a beszámítási képességet, akár enyhe fokban is, korlátozza.

El kell ismerni, hogy a vonatkozó jogi szabályozás nem egyértelmű, az eljáró másodfokú bíróság álláspontját azonban határozottan aggályosnak tartom. A Btk. 22. § b) pontja a kóros elmeállapotot a büntethetőséget kizáró okok között sorolja fel. A Btk. 24. § alapján azonban a büntetőjogi felelősséget csupán abban az esetben zárja ki a kóros elmeállapot, ha az elkövető beszámítási képességét is kizárja, vagyis az elkövetőt képtelenné teszi cselekményei következményeinek felismerésére, vagy arra, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék. (Figyelmet érdemel, hogy a szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény 8. § (1) bekezdése csak a beszámítási képességet kizáró kóros elmeállapot esetében zárja ki minden esetben a szabálysértési felelősséget, a beszámítási képességet korlátozó kóros elmeállapot esetében pedig az elkövető csak akkor nem vonható felelősségre, ha nyilvánvaló, hogy ez a körülmény a cselekmény elkövetését befolyásolta.)

A Rendelet ezzel szemben valóban csak arról szól, hogy a fegyelmi felelősséget a kóros elmeállapot kizárja, a beszámítási képesség kizártságának vagy korlátozottságának problematikájáról a jelzett jogszabály nem tesz említést.

A Btk. szabályozásának analógiájával élve azonban – álláspontom szerint – azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy akinek beszámítási képességét kóros elmeállapota nem érinti, képes cselekményei társadalomra veszélyességének felismerésére, és arra is, hogy e felismerésnek megfelelően cselekedjék.

Ha elfogadnánk a másodfokú bíróság álláspontját, akkor a bv. intézetet megfosztanánk a cselekedetei súlyával és lehetséges következményeivel teljes mértékben tisztában lévő, és az intézet rendjét tudatosan megsértő fogvatartott fegyelmezésének eszközeitől. (Itt kell megemlíteni, hogy a fent részletezett másodfokú bírósági álláspont természetesen nem maradt következmény nélkül a magánelzárás fenyítés elleni fellebbezés elbírálása során sem, <sup>21</sup> bár szerencsére hatása országos viszonylatban nem mutatkozott.)

Álláspontom szerint a probléma megnyugtató megoldása a Rendelet 4. § (1) bekezdés a) pontjának módosításával lenne elérhető, így pl. egy olyan változtatással, melynek következtében a fegyelmi felelősséget csak a „beszámítási képességet kizáró vagy súlyos fokban korlátozó kóros elmeállapot” zárná ki.

<sup>20</sup> Hasonló indokolást tartalmaz a Fejér Megyei Bíróság Bkf.237/2005/10. számú végzése, amely a bv. bíró feltételes szabadság mellőzéséről hozott végzését arra hivatkozva változtatta meg, hogy az általa figyelembe vett fenyítések az elítélt imbecillitása és disszociális személyiségzavarára miatt törvénysértő módon lettek kiszabva.

<sup>21</sup> Erre kiváló példa a Fejér Megyei Bíróság Bv.223/2006/17. számú határozata, amelyben az eljáró bv. bíró arra hivatkozva helyezte hatályon kívül a bv. intézet fegyelmi határozatát és szüntette meg a fegyelmi eljárást, hogy a disszociális személyiségzavarban szenvedő elítélt fegyelmi felelősségre vonása a Rendelet 4. § (1) bekezdés a) pontja alapján kizárt.

A bv. bírói eljárás szabályozásának egy lényeges, korábban már tárgyalt hiányosságára mutat rá a Pest Megyei Bíróság bv. bírójának 3. Bv.708/2008/4. számú végzése. A bv. bíró határozatával a *fegyelmi eljárást* a Rendelet 24. § (1) bekezdésének c) pontjára hivatkozva azért szüntette meg, mert az bv. intézet határozatát sérelmező elítélt büntetését kitöltve szabadult.<sup>22</sup> A bv. bíró ebben az esetben – a büntetés-végrehajtási jogviszony megszűnésére tekintettel – nem tehetett mást, minthogy a fegyelmi eljárást megszüntette. A probléma csupán ott jelentkezik, hogy a bv. bírónak arra vonatkozóan, hogy ilyen esetekben *mi a teendője*, sem a Bv. tvr., sem más jogszabály sem ad iránymutatást. A Rendelet jelzett rendelkezése csupán azt tartalmazza, hogy a bv. intézet *parancsnoka* a fegyelmi ügyben hozott másodfokú határozatával a fegyelmi eljárást többek között meg is szüntetheti, de a büntetés-végrehajtási jogviszony megszűnésén alapuló megszüntetési okot a Rendelet nem ismer.<sup>23</sup>

A bírói gyakorlat elemzésénél érdemes röviden kitérni egy a Bírósági Határozatokban közzétett eseti döntésre. E határozat<sup>24</sup> lényegi mondanivalója az, hogy a jogtalan támadás elhárításához szükséges mértéket meg nem haladó tettlegesség miatt nem lehet az előzetesen letartóztatottat/elítéltet fegyelmi eljárásban felelősségre vonni, illetőleg vele szemben nem lehet fegyelmi fenytést kiszabni. Lehetséges, hogy a bíróság ezen megállapításában első olvasásra nem találunk semmi figyelemre méltót, hiszen a Rendelet 4. § (1) bekezdésének d) pontja egyértelműen kimondja, hogy a jogos védelmi helyzet a fegyelmi felelősségre vonást kizárja. Nem szabad azonban megfeleledkeznünk arról, hogy a közzétett döntés meghozatalára az említett jogszabály hatályba lépése előtt került sor. Ezért az ügyben eljáró bíróság a Btk. 29. § (1) bekezdésére hivatkozott, vagyis a Btk.-ban szabályozott büntethetőséget kizáró okból döntött a fegyelmi határozat hatályon kívül helyezéséről és a fegyelmi eljárás megszüntetéséről (analógia legis).

## A bírói gyakorlat a statisztikai adatok tükrében

A fegyelmi fellebbezés elbírálására irányuló bv. bírói eljárás kapcsán jut a legnagyobb jelentőséghez a meghallgatásnál jóval több garanciális elemmel felvértezett tárgyalás. Ezen nem is szabad meglepődnünk, ha belegondolunk abba, hogy a bv. bíró eljárását egy olyan fegyelmi eljárás előzte meg, amelyben arra nézve folytattak le egyfajta bizonyítást, hogy a fogvatartott a terhére rótt fegyelmi vétséget elkövette. Amennyiben a bv. bíró a fegyelmi határozatot megalapozatlannak találja, és bizonyítás felvételével a megalapozatlanságot kiküszöböli, ez a tény automatikusan kötelezővé teszi a tárgyalási formára való áttérést.<sup>25</sup>

<sup>22</sup> A bíróság döntése nem egyedi, lényegében ugyanezt tartalmazza a másodfokon eljáró Vas Megyei Bíróság Bkf.67/2009/2. számú végzése is.

<sup>23</sup> A Vas Megyei Bíróság említett végzésében a Rendelet 1. §-ára hivatkozik, amely szerint a jogszabály hatálya csak a büntetés-végrehajtási intézetekben fogva tartott elítéltek, előzetesen letartóztatottak és az elzárást töltő személyek fegyelmi felelősségére terjed ki.

<sup>24</sup> BH1994. 174.

<sup>25</sup> Lásd a Bv. tvr. 6. § (3) bekezdés b) pontját.



A tárgyalási forma relatív gyakorisága az erről gyűjtött statisztikai adatokban jól tükröződik. Így például 2009-ben a bv. bírúk fellebbezés folytán összesen 1 001<sup>26</sup> ügyben bíralták felül a magánelzárást kiszabó bv. intézeti, illetve rendőrségi határozatokat, s ebből 46 esetben tartottak tárgyalást<sup>27</sup>. Ugyanebben az évben a bv. bírúknak 8 493 ügyben kellett döntést hozniuk a feltételes szabadságra bocsátás tárgyában, s ebből mindössze 4 esetben került sor tárgyalás tartására<sup>28</sup>. 2009 folyamán az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazásának tárgyában 343 bv. bírói döntés meghozatalára került sor, amelyek közül mindegyik meghallgatáson született.

A magánelzárás fenytés elleni bírósági jogorvoslat szükségességét kutatva célszerű megvizsgálni, hogy a bv. bírúk milyen arányban hagyták helyben a bv. intézeti, illetve rendőrségi határozatokat. 2008-ban ez az arány 69,2%, 2009-ben 61,4% volt. Másképpen közelítve a kérdéshez: 2008-ban az esetek 30,8%-ában, 2009-ben pedig 38,6%-ában korrigálta a bv. bíró a fogva tartó intézetek határozatait. Ezek az adatok véleményem szerint nyilvánvalóvá teszik a jogintézmény létjogosultságát. A kép teljességéhez hozzátartozik, hogy az esetek túlnyomó részében a bv. bírúk csupán megváltoztatták a fegyelmi határozatokat, a fegyelmi fenytés „mellőzésére” lényegesen ritkábban került sor.<sup>29</sup>

Lényeges információval szolgálhatnak számunkra a bv. bírói határozatok elleni fellebbezések eredményességét tükröző statisztikai adatok. Ezek alapján megállapítható, hogy az elítéltek, védők és az ügyészek által bejelentett fellebbezéseknek 2005-ben 13,6%-a, 2008-ban 13,4%-a, 2009-ben 18,9%-a vezetett eredményre. Ezek az adatok azt mutatják, hogy a bv. bírói határozatok túlnyomó része törvényes, de a felmerülő hibák kiküszöbölése érdekében feltétlenül szükség van a másodfokú bírósági kontrollra.

## Összegzés

A kiszolgáltatott helyzetben lévő elítéltek emberi jogainak védelme a büntetés-végrehajtás feletti felülvizsgálat formájában megvalósuló bírói jogvédelmi tevékenység kialakítását indokolta. A magyar büntetés-végrehajtási bíró ezen statisztikai adatokkal is alátámaszthatóan szükséges jogvédelmi tevékenysége során jelenleg igen szűk mozgástérrel rendelkezik, amelynek tágítását, főként a bv. intézetek (rendőrségi fogdák) által kiszabható valamennyi fenytésre való kiterjesztését, nem csak az emberi jogok védelme iránti igény fokozódása, hanem praktikus indokok is alátámasztják.

<sup>26</sup> A tanulmányban szereplő statisztikai adatok forrását a Legfőbb Ügyészség Büntetés-végrehajtási Törvényességi Felügyeleti és Jogvédelmi Önálló Osztálya által a büntetések és intézkedések végrehajtásának főbb adatairól készített éves kimutatások képezik.

<sup>27</sup> Ez azt jelenti, hogy a bv. bírúk megközelítőleg az ügyek 4,6%-ában tartottak tárgyalást.

<sup>28</sup> A tárgyalások aránya még a 0,05%-ot sem éri el, ami elenyészőnek mondható.

<sup>29</sup> 2008-ban az összes fellebbezéssel érintett ügy 6,8%-ában, 2009-ben pedig mintegy 4,5 %-ában történt meg a fegyelmi fenytés annullálása.

A magánélzárás fenyítés elleni fellebbezés elbírálásával kapcsolatos eljárásban – álláspontom szerint – indokolt lenne megteremteni a bv. bírói határozat elleni fellebbezés halasztó hatályát, mert ennek hiányában a másodfokú bírósági eljárás sok esetben csak formalitás. A fegyelmi fenyítés elleni fellebbezés elbírálása során hozandó határozatokra nézve sem a Be., sem más jogszabály nem alkalmazható aggálytalanul, ezért – különösen az egységes gyakorlat biztosítása érdekében – a bv. bíró ebben az eljárásban hozható határozatait célszerű lenne a Bv. tvr.-ben rögzíteni.

Ugyanígy a Bv. tvr.-ben történő egyértelmű szabályozásra szorul véleményem szerint a másodfokú bírósági eljárásban hozható határozatok kérdésköre. A súlyosítási tilalomnak ebben az eljárásban való jogszabályi megjelenítésével a jogalkotó egy általában követett, helyeselhető gyakorlatot „szentesítene”.

Végül, megítélésem szerint, a Rendelet szabályozása is módosításra szorul annak a jogértelmezésnek az elkerülése érdekében, hogy a kóros elmeállapot – akár a beszámítási képesség korlátozottsága nélkül is – automatikusan kizárja a fegyelmi felelősségre vonást.